

Міністерство освіти і науки України
Карпатський університет імені Августина Волошина

ЗАТВЕРДЖЕНО

Голова приймальної комісії Карпатського
університету імені Августина Волошина

В.В. Бедь

" 18 " _____ 2021 р.

ПРОГРАМА

**фахового вступного випробування
для здобуття освітнього ступеня магістр
на основі ступеня вищої освіти бакалавр**

галузь знань **04 «Богослов'я»**
спеціальність **041 «Богослов'я»**
освітня програма **«Богослов'я»**

Розроблено:

Кафедрою богослов'я, філософії
та гуманітарних наук

Протокол № 7 від 01.03.2021 р.

Завідувач кафедри Р. Офіцинський

Розглянуто:

Приймальною комісією

Протокол № 3 від 26.03.2021 р.

Ужгород 2021

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ РЕЛІГІЇ»

Тема 1. Предмет історії релігії. Місце історії релігії в структурі релігієзнавчих дисциплін

Богословський підхід до проблем історії релігії. Дослідження історії релігії з позицій християнства, вивчення дохристиянських вірувань у світлі Православ'я наприкінці ХІХ- початку ХХ століть. Зародження історія релігії як науки в межах філософського знання у теоретичній думці ХІХ - на поч. ХХ ст. Перше обґрунтування Гегелем розвитку релігійних вірувань як єдиного закономірного процесу.

Зв'язок історії релігії з іншими розділами релігієзнавства - філософією, соціологією, психологією, феноменологією релігії, а також загальною історією, історією матеріальної та духовної культури, археологією, етнографією, мовознавством. Предмет і методи дослідження (особливо порівняльно-історичний) історії релігії: подійовий процес і закономірності розвитку релігій на різних етапах людської історії. Основні напрямки історії релігії як науки.

Тема 2. Релігія як суспільне явище і складова частина духовної культури людства.

Становлення поняття “релігія” в історії культури. Богослов'я та світські науки про релігію. Проблема визначення сутності релігії. Головні риси релігії, її ознаки та компоненти. Релігійна віра.

Структура релігії: зовнішня та внутрішня. Релігійна свідомість, її специфіка. Два рівні релігійної свідомості. Релігійна діяльність, культ, види культових дій. Релігійна картина світу: питання походження та еволюції світу в релігії. Релігійна наука життя: особливості релігійної моралі.

Функції релігії та її роль у житті суспільства.

Тема 3. Проблема періодизації історії релігії та її типологізація

Складність проблеми періодизації історії релігії, відсутність до цього часу однієї її усталеної схеми.

Перші спроби створення наукової типологізаційного відтворення історії релігії (П.Гольбах, К.Ф.Вольней, Г.-В.-Ф.Гегель).

Генеалогічні групи релігії у західноєвропейській історико-релігієзнавчій думці Ф.Гартман, К.Тіле, богословські класифікації релігії.

Релігієзнавчі дослідження схеми загальної періодизації релігії другої половини ХІХ і ХХ століття: О.Конт, Дж.Льоббок. Географічний та етнокультурний принципи систематики релігій: М.Мюллер. Марксистська традиція періодизації релігії. Генеалогічні та морфологічні класифікації релігій.

Істотні ознаки релігійного процесу як основа наукової класифікації. Цивілізаційний фактор як один із найбільш поширених варіантів періодизації історії релігії, його детермінуюча роль в еволюції релігії, переваги і недоліки.

Цивілізаційний фактор періодизації історії релігії: основні етапи становлення та розвитку релігійних явищ. Анімізм, нагуалізм, пандемонізм первісних релігійних вірувань. Політеїзм та генотеїзм. Монотеїзм, абстрактний монотеїзм.

Племінні релігійні вірування і культури: тотемізм, фетишизм, аніматизм, анімізм, магія, шаманізм. Землеробські та інші культури.

Ранні національні релігії - релігії стародавнього рабовласницького світу, їх головні ознаки. Пізні національні релігії, їх багатоманітність та характерні риси. Світові релігії: буддизм, християнство, іслам, їх основні риси.

Сучасна нетрадиційна релігійність: евангельські вчення, східні культури, окультизм, соціоцентричні релігії, бахаїзм, саєнтологічні погляди тощо.

Тема 4. Ранні національні релігії

Релігія Стародавнього Єгипту: зооморфні та антропоморфні боги, головні культи та міфологія.

Релігії народів Двуріччя. Шумеро-аккадський період. Пантеон богів. Вавілонсько-ассірійська релігія. Провідна роль жрецтва.

Релігії Стародавньої Індії. Культура Мохенджо-Даро. Арійська культура: “священні” книги Веди. Брахманізм та ведична релігія. Основні поняття індійської релігії та їх зміст.

Релігії Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. Політеїзм, олімпійська ієрархія богів, міфологія давньогрецької релігії. Полісний культ, роль оракулів. Вплив культури та релігії Стародавньої Греції на римську релігію. Поклоніння домашнім духам та землеробські культи. Пантеон римських богів, особливості культу.

Релігійні уявлення стародавніх слов'ян.

Тема 5. Національні релігії в сучасну епоху

Конфуціанство та даосизм - національні релігії Китаю, їх головні поняття та канонічні джерела.

Синтоїзм - релігія Японії. Головні божества синтоїзму, синтоїстські міфи та особливості культу.

Іудейська релігія, історія її формування та поширення. Священні книги іудаїзму. Талмуд і його зміст. Головні догмати та особливості культу іудаїзму

Індуїзм та історія індійської культури. Верховні боги Індії. Вішнуїзм та шиваїзм - дві головні течії в індуїзмі, їх характерні відмінності. Літературно-філософські джерела індуїзму.

Тема 6. Буддизм як світова релігія

Виникнення та поширення буддизму. Засновник буддизму.

Священні книги буддизму, палійський канон (“Трипітака”). Основний зміст буддійського віровчення – доктрина “визволення”; вчення про чотири шляхетні істини; концепція дхарм. Особливості культу буддизму. Буддійські монастирі та монахи.

Головні напрямки буддизму: хінаяна, махаяна. Чань-буддизм, дзен-буддизм, їх ідейний зміст і вплив на східну (Китай, Японія) та західну культуру. Тибетський ламаїзм як довершена форма буддизму.

Тема 7. Християнство - одна з найпоширеніших релігій світу

Суспільно-історичні умови виникнення і розповсюдження християнства. Ідейні джерела християнства: східні вірування, іудаїзм, вульгаризовані ідеї античної філософії (Філон Александрійський). Життєвий шлях та релігійно-етичне вчення Ісуса Христа.

Головні етапи формування християнства як світової релігії та їх особливості. Стадія актуальної есхатології: раннє християнство та іудаїзм, стадія пристосування: виникнення християнської церкви і початок формування християнського культу, стадія боротьби за панування в Римській імперії: перетворення християнства на офіційну релігію Римської імперії.

Формування догматики та культу християнства. Символ християнської віри. Таїнства. Біблія - головне джерело віровчення.

Розкол християнства, його соціально-історичні та теоретичні причини.

Тема 8. Головні течії християнства

Виникнення православ'я. Святе Письмо і Святий Переказ – віросповідна основа православного віровчення. Символ віри православної церкви. Специфіка православного культу. Православні пости та свята. Структура і організація православної церкви.

Католицизм, його джерела. Основа католицького віровчення. Таїнства у католицизмі. Інститут Пап.

Виникнення протестантизму, його розвиток та поширення. Головні принципи протестантського віровчення. Мартин Лютер - засновник віровчення. Жан Кальвін і кальвінізм. Особливості культу протестантизму. Англійська церква. Баптизм. Євангельські християни. Адвентисти.

Тема 9. Іслам як світова релігія

Іслам - “наймолодша” світова релігія. Виникнення ісламу та його поширення. Засновник

ісламу пророк Мухаммед та його нащадки.

Головні положення віровчення ісламу, його основні принципи. Культ ісламу та його "п'ять стовпів".

Коран та Суна - головні священні книги ісламу. Зміст Корану. Головні напрямки ісламу: сунізм та шиїзм. Іслам у сучасному світі.

Тема 10. Сучасні новітні релігійні течії

Неорелігії у сучасному світі. Статистика. Класифікація. Причини появи нетрадиційної релігійності.

Неоязичництво як форма національного самоусвідомлення сучасного українства. Світові неоязичницькі рухи. РУНвіра: походження, історія, віровчення, культ. Осередки в Україні та інших державах. "Мага Віра".

Неохристиянські рухи як альтернатива християнській церковності. Загальні характеристики сучасної християнської нетрадиційності. Церква Ісуса Христа Святих Останніх днів. Церква Христа. Церква Матері Божої Перетворюваної.

Неорієнталістські релігії в сучасному світі. Неоіндуїзм, філософські і релігійні корені. Товариство Свідомості Кріпни, Центр Саї Баби, Товариство Шрі Ауробіндо.

Синкретичні релігійні утворення. Синкретизм як характерна риса неокультур у сучасному світі. Біле Братство, Церква об'єднання Сан Мьян Муна, Всесвітня віра багаї.

Сайєнтологія - сучасна форма вірувань. Діанетика (Фонд Хаббарда). Езотеричні об'єднання і течії. Реріхівське Товариство. Асоціація "Живої етики". Послідовники О.Блаватської, Д.Андреева, О.Бердника, Г.Гурджієва.

Перспективи новітніх релігійних течій.

ПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ РЕЛІГІЇ», ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА СПІВБЕСІДУ

1. Предмет історії релігії.
2. Предмет, об'єкт, структура та методи історії релігії.
3. Місце історії релігії в структурі релігієзнавчих дисциплін.
4. Зародження історії релігії як науки в межах філософського.
5. Зв'язок історії релігії з іншими розділами релігієзнавства.
6. Основні напрямки історії релігії як науки.
7. Релігія як суспільне явище і складова частина духовної культури людства.
8. Проблема визначення сутності релігії. Головні риси релігії, її ознаки та компоненти. Релігійна віра.
9. Структура релігії: зовнішня та внутрішня. Релігійна свідомість, її специфіка.
10. Функції релігії та її роль у житті суспільства.
11. Сутність та визначення релігії.
12. Проблема періодизації історії релігії та її типологізація.
13. Основні спроби створення наукової типологізаційного відтворення історії релігії (П.Гольбах, Ф.Вольней, Г.-В.-Ф.Гегель).
14. Генеалогічні групи релігії у західноєвропейській історико-релігієзнавчій думці Ф.Гартман, К.Тіле, богословські класифікації релігії.
15. Релігієзнавчі дослідження схеми загальної періодизації релігії другої половини XIX і XX століття: О.Конт, Дж.Льоббок.
16. Географічний та етнокультурний принципи систематики релігій: М.Мюллер.
17. Марксистська традиція періодизації релігії.
18. Генеалогічні та морфологічні класифікації релігій.
19. Цивілізаційний фактор періодизації історії релігії: основні етапи становлення та розвитку релігійних явищ.
20. Головні риси та особливості первісної культури, її синкретизм. Міф як перша форма духовного панування світу.

21. Основні етапи становлення та розвитку релігійних явищ, їх головні особливості та характерні риси.
22. Релігійні вірування первісного суспільства.
23. Племінні релігійні вірування: тотемізм, фетишизм, магія.
24. Племінні релігійні вірування і культу: аніматизм, анімізм.
25. Магія, класифікація магічних вірувань.
26. Шаманізм, його характерні особливості.
27. Ранні національні релігії, їх спільні риси.
28. Релігія Стародавнього Єгипту: зооморфні та антропоморфні боги, головні культу та міфологія.
29. Релігії народів Двуріччя. Пантеон богів. Провідна роль жрецтва.
30. Релігії Стародавньої Індії. Основні поняття індійської релігії та їх зміст.
31. Релігії Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.
32. Національні релігії в сучасну епоху, їх спільні риси.
33. Національні релігії Китаю, їх головні поняття та канонічні джерела.
34. Синтоїзм - релігія Японії. Головні божества синтоїзму та особливості культу.
35. Іудаїзм – релігія єврейського народу. Священні книги іудаїзму. Головні догмати та особливості культу.
36. Індуїзм та історія індійської культури.
37. Виникнення та поширення буддизму. Засновник буддизму.
38. Зміст буддизму, його догматика, особливості культу.
39. Священна література буддизму. Центральні поняття буддизму.
40. Головні напрямки буддизму: хінаяна, махаяна, ламаїзм, чань-буддизм, дзен-буддизм.
41. Історичні, культурні, релігійні та політичні передумови і чинники виникнення християнства. Ідейні джерела християнства.
42. Головні етапи формування християнства як світової релігії та їх особливості:
43. Біблія як божественне одкровення. Новий Завіт – основне джерело християнського віровчення.
44. Розкол християнства, його соціально-історичні та теоретичні причини.
45. Головні напрямки християнства.
46. Виникнення православ'я. Святе Письмо і Святий Переказ – віросповідна основа православного віровчення. Символ віри православної церкви.
47. Специфіка православного культу. Православні пости та свята. Структура і організація православної церкви.
48. Католицизм, його джерела. Основа католицького віровчення. Таїнства у католицизмі. Інститут Пап.
49. Виникнення протестантизму, його засновники. Особливості протестантського віровчення, культу та організації протестантизму.
50. Виникнення і поширення ісламу. Засновник ісламу.
51. Священна література ісламу. Коран – головне джерело віровчення, його зміст і структура. Суна.
52. Основні положення віровчення ісламу, його догматика.
53. Обряди та свята ісламу. П'ять “стовпів” ісламу.
54. Основні напрямки, течії та релігійно-політичні рухи ісламу.
55. Неорелігії у сучасному світі. Статистика. Класифікація. Причини появи нетрадиційної релігійності.
56. Світові неоязичницькі рухи. РУНвіра: походження, історія, віровчення, культ. Осередки в Україні та інших державах.
57. Загальні характеристики сучасної християнської нетрадиційності.
58. Неорієнталістські релігії в сучасному світі. Загальна характеристика.
59. Синкретизм як характерна риса неокультур у сучасному світі. Біле Братство. Церква об'єднання Сан Мьян Муна.
60. Сайєнтологія - сучасна форма вірувань. Діанетика (Фонд Хаббарда). Езотеричні

об'єднання і течії.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Беленький Л.С. О мифологии и философии Библии. - М., 1977.
Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового Завета.
Боги, брахманы, люди. Четыре тысячи лет индуизма. - М., 1969.
Брайчевский М.Ю. Утверждение христианства на Руси. - К., 1989.
Васильев Л.С. История религий Востока. - М., 1983.
Васильев Л.С. Культы, религии, традиции в Китае. - М., 1970.
Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма // Работы М.Вебера по социологии религии и культуре. - М., 1991. - Вып. 2.
Виппер Р.Ю. Рим и раннее христианство. - М., 1954.
Гараджа В.И. Протестантизм. - М., 1971.
Гараджа В.И. Социология религии. - М., 1996.
Горський В.Л. Адвентизм: історія і сучасність. - К., 1987.
Грибанов А. Сколько религий на земле // Наука и жизнь. - 1993. - №№ 6-8.
Гуревич П.С. Нетрадиционные религии на Западе и восточные религиозные культы. - М., 1985.
Джеймс У. Многообразие религиозного опыта. - М., 1910.
Емелях Л.И. Происхождение христианского культа. - Л., 1971.
Жуковская Н.Л. Ламаизм и ранние формы религии. - М., 1976.
Запровадження християнства на Русі. - К., 1988.
Ислам: Энциклопедический словарь. - М., 1991.
Иудаизм и христианство: Словарь. - М., 1995.
Історія християнської церкви на Україні. Релігієзнавч. довідн. нарис. - К., 1992.
Калінін Ю.А., Харьковщенко Є.А. Релігієзнавство. Підручник. - К., 1995.
Капустин Н.С. Особенности эволюции религии (на материалах древних верований и христианства). - М., 1984.
Карташов А.В. Очерки по истории Русской Церкви. В 2-х т. - М., - 1991.
Классики мирового религиоведения. Антология. - М., 1996. - Т.1.
Климович Л.И. Книга о Коране, его происхождении и мифологии. - М., 1986.
Ковчег. Збірник статей з церковної історії. Число 1. - Львів, 1993.
Колодний А.М. Релігія і національна самосвідомість українців. - К., 1990.
Конституція України. - К., 1996.
Корнев В.И. Буддизм и его роль в общественной жизни стран Азии. - М., 1983.
Косидовский З. Когда солнце было богом. - М., 1968.
Кочетов А.Н. Буддизм. - М., 1968.
Кочетов А.Н. Ламаизм. - М., 1973.
Кротевич К. До ідеології Української Автокефальної Православної Церкви // Людина і світ. - 1992. - №9-10.
Кривелев И.А. История религий. Очерки в двух томах. - Т.1. - М., 1995.
Кривелев И.А. История религий: В 2 - х томах. - Т.2. - М., 1975.
Кривелев И.А. Религия как общественное явление // Религии мира: История и современность: Ежегодник 1986. - М., 1987.
Кун Н.А. Легенды и мифы Древней Греции. - М., 1989.
Лобовик Б.А. Религия как социальное явление. - К., 1982.
Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. - М., 1991.
Лосев А.Ф. Античная мифология в ее историческом развитии. - М., 1957.
Лубський В.І. Релігієзнавство: Підручник. - К., 2004.
Любашенко В. Історія протестантизму в Україні. - Львів, 1995.
Мень А. История религии: В 7-ми томах. - М., 1991-1994.
Оргиш В.П. Античная философия и происхождение христианства. - Минск, 1986.
Основы религиоведения: Учебник/ Под ред. И.Н. Яблокова. - М., 2000.

- Перепелкин Ю.Я. Переворот Амен-Хотепа IV. - М., 1967.
- Пивоваров Д.В. Религия: Сущность и обновление // Философские науки. - 1992. - № 2
- Плічковський Н. Нарис історії української православної церкви. - Сидней, 1985-1988.
- Попович М.В. Мировоззрение древних славян. - К., 1987.
- Поснов М.Э. История Христианской церкви. - К., 1991.
- Ранович А.Б. Первоисточники по истории раннего христианства. Античные критики христианства. - М., 1990.
- Релігієзнавство: Підручник/ За ред. В.І.Лубського, В.І.Теремка. - К., 2000.
- Релігієзнавчий словник/ Під ред. Колодного А., Лобовика Б. - К., 1996.
- Ренан Э. Евангелия. Второе поколение христианства. - М., 1991.
- Розенберг О.О. Труды по буддизму. - М., 1991.
- Рыбаков Б.А. Язычество Древней Руси. - М., 1987.
- Свенцицкая И.С. Раннее христианство: страницы истории. - М., 1988.
- Светлов Г.В. Путь богов (Синто в истории Японии). - М., 1985.
- Скрипник Г.А. Традиційні уявлення і вірування українців // Радянська школа. - 1991. - №3.
- Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. - М., 1992.
- Тайлор Э.Б. Первобытная культура. - М., 1989.
- Ткачев А.А. Новые религии Востока. - М., 1989.
- Токарев С.А. Индуизм: традиции и современность. - М., 1985.
- Токарев С.А. Ранние формы религии. - М., 1990.
- Токарев С.А. Религия в истории народов мира. - М., 1976.
- Українська церква між сходом і заходом / Наук. ред. П.Яроцький. - К., 1996.
- Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. - К., 1991.
- Ульяновський В.І. Релігія і духовна спадщина минулого. - К., 1989.
- Уніатські церкви // Людина і світ. - 1992. - №11-12.
- Фрезер Д.Д. Золотая ветвь. - М., 1986.
- Фрезер Д.Д. Фольклор в Ветхом Завете. - М., 1989.
- Фрейд З. Психологический анализ и религия. Культура. - М., 1991.
- Що таке релігія // Людина і світ. - 1994. - № 9 - 10.
- Юнг К.Г. Архетип и символ. - М., 1991.
- Яблочков И.Н. Методологические проблемы социологии религии. - М., 1972.
- Ясперс К. Смысл и назначение истории. Пер. с нем. - М., 1991.

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ»

Тема 1. Становлення і розвиток філософії релігії

Виникнення ідеї філософії релігії з прагнення відокремити суто філософські концепції від богословських схем, розмежувати розум і віру в епоху середньовіччя (Фома Аквінський). Формування предмету філософії релігії у XVII - XVIII ст. Філософія релігії як філософське осмислення природи, сутності, сенсу релігії та Бога.

Нідерландський філософ Б.Спіноза як фундатор філософії релігії: осягнення явищ і реалій релігійного світу вперше відбувається в межах виключно розуму. Вклад у становлення та розвиток філософії релігії таких мислителів як Д.Юм, І.Кант, Г.Гегель, Г.Лессінг.

Місце філософії релігії в системі філософського знання та в структурі релігієзнавства. Філософія релігії та релігійна філософія. Відмінність філософії релігії від інших філософських дисциплін. Філософія релігії та історія релігії. Структура філософії релігії: історична чи морфологічна та онтологічна (М.Боголюбов, К.Тіле), гносеологічна, психологічна та етична (Г.Геффдінг). Філософія релігії як органічний синтез трьох аспектів: метафізики релігії, епістемології релігії та праксеології релігії.

Тема 2. Сутність і визначення феномену релігії

Метафізика релігії як вчення про соціумні, буттєві витoki віри в надприродне, сутність релігійного практично-духовного входження людини в світ, природу і сенс відношення

"Людина-Бог", питання вічності та часу, відносного й абсолютного у релігійному світорозумінні.

Проблема визначення сутності релігії. Становлення поняття "релігія" в історії культури: античність, філософсько-богословська думка Київської Русі (Іларіон, «Повість врем'яних літ»). Фіксація змісту терміну «релігія» в епоху Відродження (М.Лютер, і Х.Філарет).

Концептуальний підхід до релігії як специфічної цільності у філософії Нового часу (Д.Юм, І.Кант, Ф.Шлейєрмахер, Г.Гегель, Л.Фейєрбах, К.Маркс, Ф.Енгельс) і в релігієзнавчій сфері (Е.Тейлор, Г.Спенсер, Д.Фрезер та ін.). «Філософія релігії» Г.Гегеля. «Соціологічна» концепція релігії Е.Дюркгейма. Релігія як форма суспільної свідомості (Ф.Енгельс).

Розуміння релігії як відображувального, виповнювального, вірувального відношення. Релігійна віра, її сутність та особливості. Характерні риси релігії: цілісність, синкретизм, людиномірність.

Релігія як культурний феномен. Аксіологічний та онтологічний аспекти аналізу релігії як культури.

Тема 3. Структура релігії і закономірності її змін

Питання про структурування релігії як філософсько-методологічна проблема релігієзнавства. Релігія як складне соціально-історичне явище, релігійний комплекс, представлений багатьма складниками. Основні елементи релігійного комплексу: релігійні погляди, релігійні почуття, культові дії і релігійні організації.

Релігійні погляди. Віра в надприродне як головна і обов'язкова риса релігійних поглядів. Два рівні існування релігійних поглядів: буденне релігійне світорозуміння і теоретичне релігійне світорозуміння. Богослов'я (теологія) як специфічна форма існування релігійних поглядів, понять і уявлень. Релігійна ідеологія як важливий компонент інтелектуального елементу свідомості віруючого.

Релігійні почуття. Специфіка релігійних почуттів - їх спрямованість, їх об'єкт. Позитивні (любов, радість, благовоління, надія, заспокоєння) і негативні (страх, скорбота, розпач, відчай) релігійні почуття. Особливе місце почуття любові серед релігійних почуттів

Культ як один із основних елементів релігійного комплексу. Засоби релігійного культу. Суб'єкти культу. Предмет культової діяльності. Конфесійна зорієнтованість і змінюваність релігійного культу. Особливе місце молитви в релігійному культі.

Релігійні організації. Два види релігійних організацій: релігійні організації трьох типів - "церква", "секта", "деномінація" і ті, що виникають у позарелігійних сферах. Громада віруючих - первинна ланка в системі релігійних організацій, її головні особливості.

Закономірності змін релігійної структури як глибинний вираз взаємодії її власного змісту, соціумних та загальнокультурних умов її існування.

Тема 4. Витоки релігії: багатоманіття їх концептуального визначення

Проблема витоків релігії. Концептуальне багатоманіття визначення витоків релігії. Богословсько-теологічна та світська точки зору на питання про минуле релігії, її витоки.

Богословсько-теологічне розуміння витоків релігії: Ранньохристиянські богослови (Лактацій, Августин Аврелій), іудаїзм і християнство (О.Мень), релігійна філософія (К.Барт, Р.Отто).

Світські (філософські, історіософські тощо) уявлення про витоки релігії: натурфілософські погляди Ксенофана, Демокріта, Епікура, Лукреція Кара. Розвиток уявлень про земні витоки, корені релігій (англійські матеріалісти XVII ст. Т.Гоббс, Д.Толанд та ін., французькі мислителі Д.Дідро, П.Гольбах, С.Марешаль тощо). Астральна (чи солярна) концепція походження релігії к. XVIII ст. (Ш.Ф.Дюлюї, К.В.Вольней). Міфологічна школа (Я.Грім та М.Мюллер) про витоки вірувань.

Анімістична теорія походження релігії (др. пол. XIX ст. Е.Тейлор, Г.Спенсер). Преанімістична теорія, висунута Р.Марретом, А.Фіркандом, К.Прейсом, Д.Кінгом.

Праця Л.Фейєрбаха «Сутність християнства» як історична віха в дослідженні витоків релігійного феномену. Філософське з'ясування К.Марксом та Ф.Енгельсом соціумних витоків релігії.

Тема 5. Ідея подвійності світу - головна риса релігійної свідомості

Онтологія як вчення про світ в єдності природного і надприродного, онтологічний статус реалій і явищ релігії.

Подвоєння світу на природний і надприродний в релігії. Зміст поняття «природне», причинно-наслідкові зв'язки й відношення як головна ознака природного. Соціумні і гносеологічні умови релігійного подвоєння світу. Природне і надприродне в епоху ранньородового суспільства, в демоністичних віруваннях розвинутого первіснообщинного суспільства, в розвинених теїстичних релігіях. Надприродне як об'єкт релігійних переживань.

6. Істини буття Бога в релігії. Докази буття Бога

Ідея абсолюту, ідея Бога як основоположні проблеми філософії релігії, філософської теології (як конфесійної, так і позаконфесійної). Філософське обґрунтування існування Бога. Логіка зв'язку раціонально-філософських суджень як засіб такого обґрунтування.

Три докази існування Бога, перевірені історією на стійкість, мають чітку аргументацію і широке визнання: "онтологічний доказ", "космологічний доказ", "телеологічний доказ".

Онтологічний доказ: Ансельм Кентерберійський, Н.Малькольм, Е.Плантінга, Р.Декарт. Два заперечення Канта щодо онтологічного доказу.

Космологічний. Версії космологічного доказу: за випадковістю, за задумом, за першопричиною. «Доказ за першопричиною» (перші три із «п'яти доказів» Томи Аквінського)

Телеологічний (доказ за задумом). Два способи доведення доказу за задумом: задум як закономірність (Р. Свінберн), задум як мета (В. Пейлі).

Дві найбільш загальні групи всіх доказів існування Бога: філософсько-теїстична (А.Уайтхед) і філософсько-антропологічна (М. Бердяєв, М.Шелер, Б.Паскаль, Г.Плеснер, А.Гелен, М.Бубер).

Основні філософські форми усвідомлення Бога: теїзм, деїзм і пантеїзм. Основні форми пантеїзму: натуралістичний пантеїзм (М. Кузанський, Дж. Бруно, Дж. Кардано, Т.Кампанелла, Б.Спіноза, Й.Г. Гердер, Г.Сковорода) і релігійний пантеїзм (І.С.Еріугена, І.Екхарт, М.Мальбранш тощо).

Сучасні спроби розробки доказу буття Бога. Неотомістська доктрина (Е.Жільсон, Ж.Марітен, А.Дондейн, К.Фабро). Феноменологія, (Е.Гуссерль, А.Дюмері, Ж.Ерен, У.Сеолер, Дж.Уайлд, П.Рікьор). Неофрейдизм (Е.Еріксон, Е.Фромм, У.Роджерс, Г.Гантрип, М.Клейн, Дж.Флюгель). Екзистенціалізм (С.К'еркегор, М.Хайдегер, К.Ясперс, Г.Марсель тощо). Персоналізм (Е.Мунье, Ж.Лакруа, М.Дюфрен, У.Хокінг тощо). Герменевтика (Х.-Г.Гадамер, О.Больнов, К.Апель, П.Рікьор тощо)

Тема 7. Питання походження світу в релігії

Формування власної релігійної картини світу як важлива риса будь-якої релігії. Релігійна картина світу у розвинутих релігійних системах (іудаїзм, християнство, іслам). Сутність християнської концепції походження світу.

Формування наукової картини світу. Ідеї Птоломея, М.Коперніка, І.Канта і П.Лапласа. Революційний переворот у природознавстві ХІХ ст., створення нової картини виникнення світу. Еволюційна теорія Ч.Дарвіна та її розвиток у ХХ ст. (М.Ейген, Н.Вінер, У.Р.Ешбі, Г.Хакен). Формування наукової теорії походження і розвитку Всесвіту на основі теорії А. Ейнштейна у розробках О.Фрідмана, В.Спайфера, Е.Хаббла, Г.Гамова. Теорія «вибухового» походження Всесвіту та її підтримка Ватиканом. Креаціоністська модель сотворіння світу Г.Морріса.

Взаємодія науки та релігії у створенні сучасної картини світу та його походження.

Тема 8. Релігійне витлумачення людини

Релігійне і наукове пояснення походження людини, їх особливості. Історія поглядів на походження і сутність людини. Проблема походження і сутності людини в релігійних творах різних народів.

Виникнення релігійної антропології. Роздвоєння людини в релігійній свідомості на матеріальне земне і духовне надприродне начала. Людина як вінець Божого творіння, його образ і подоба.

Намагання теології розв'язати проблему співвідношення в людині біологічного і

соціального. Визначення людини, дане Васильом Кесарійським (330-379 рр.) як зразок у християнської антропології.

Вчення про душу, сенс і цінність життя - наріжний камінь релігійної антропології. Релігійна концепція душі. Різні погляди на природу душі в теології раннього християнства (Арнобій, Іреней Ліонський). Відсутність єдиної точки зору на природу душі в сучасному християнстві

Безсмертя душі у релігійній свідомості і концепція гріха. Сутність первородного гріха в трактуванні християнських теологів

Проблема смерті і безсмертя, її біологічні, соціально-культурні й світоглядні виміри.

Тема 9. Есхатологічна перспектива світу

Есхатологія як релігійне вчення. Есхатологічні ідеї в релігійних вченнях ісламу, іудаїзму, індуїзму, буддизму та зороастризму. Есхатологічне вчення християнства.

Кінець світу і образ Антихриста, Звіра, що уособлює зло в священних писаннях монотеїстичних релігій.

Християнське вчення про Армагеддон, кінець світу і страшний суд. Уявлення про страшний суд в священній літературі інших релігій (зороастризм, іудаїзм, індуїзм, новітні релігійні течії тощо).

Зв'язок есхатологічної перспективи світу з релігійною уявою про великого духовного вождя – месію. Універсальний характер пророцтва про появу месії в християнстві, іудаїзмі, а також в індуїзмі, ісламі та інших релігіях

Вчення про Царство Боже в есхатології. Інтерпретація Царства Божого у священних писаннях різних релігій. Християнське вчення про Царство Боже.

Тема 10. Феномен релігії в епістемологічному зрізі

Основні три обов'язкові елементи вчення про пізнання: Об'єкт пізнання. Суб'єкт пізнання. Пізнавальний акт або процес пізнання. Основні види пізнання. Пізнання раціональне, або ж логічне. Пізнання ейдетичне, інтуїтивне. "Безпосереднє усвідомлення".

Можливості пізнання феномену релігії. Поняття релігійної істини. Проблема сприйняття істин релігії. Релігійна істина у виявах ментальностей.

Віра як акт пізнавального процесу. Віра в когнітивній парадигмі. Проблема пізнавального дуалізму (віра і розум). Метаморфози вирішення цієї проблеми в історії. Розкриття парадигми *sola fide*. Виправдання пізнавальної цінності віри. Смысл «віруючого розуму».

Тема 11. Релігія як знання

"Проблема когнітивності релігійної істини" як спроба відповісти на питання про можливість вважати релігію знанням. Релігія як фактуальне знання: когнітивізм (Я. Барбур, Дж. Кінг-Фарлоу, У.Крістенсені) і нонкогнітивізм (О. Платінга, Н. Малкольм, У. Олстон, У. Стейс)

Основні форми актуалізації релігії як знання. Позитивістське тлумачення: релігія як нижчий ступінь знання - марновірство. Еволюціоністська форма: релігія як знання у формі уявлень, яке не втрачає значення в порівнянні із абстрактним знанням. Абсолютистська форма: релігія в гносеологічному відношенні - це повна протилежність науці.

Тема 12. Відображальне відношення і власний зміст релігійного феномену

Релігійне відображальне відношення як гносеологічний феномен. Елементи відображального відношення: суб'єкт релігійного відображення, об'єкт релігійного відображення, сам процес відображення.

Гносеологічна характеристика процесу формування релігійного світорозуміння. Основні особливості пізнавальної діяльності людини: абсолютизація суб'єктивного аспекту чуттєвих образів, вибірковість відображального відношення, фантазія

Тема 13. Проблема богопізнання

Проблема богопізнання як з'ясування можливостей і способів осягнення людиною Бога. Форми реалізації способів богопізнання.

Можливості богопізнання. Своєрідність богопізнання як автономного чинника людського пізнання. Два різновиди богознання: "знання Бога" і "знання про Бога".

Способи богопізнання. Два способи осягнення людиною Бога: Апофатичний шлях осягнення Бога: тлумачення Бога шляхом заперечення всіх його можливих атрибутів (Плотін, Прокл, С.Франк, К.Варт, Хамір ад-Дін аль-Кірмані). Катафатичний шлях пізнання: пізнання Бога можливе завдяки приписуванню йому всіх позитивних атрибутів (М. Кузанський, аль-Фарабі).

Тема 14. Релігійна діяльність: сутність та форми вияву

Специфіка релігійної діяльності, її сотеріологічна орієнтованість (августіанська і пелагіанська концепції християнства). Християнська сотеріологічна доктрина (легалісти лібертіністи). Проблема дієвості віри. Віра і діяння. Праксеологічне виправдання віри (протестантська позиція, католицька, православна). Тлумачення шляху реалізації віри. Розкриття смислу дао.

Проблема Бога в її праксеологічному вимірі. Розкриття діяльнісного аспекту Бога. Форми актуалізації Бога. Смысл явленості Бога. Акт творіння, його смисл. Теорії безперервного творіння. Концепція процесуального Бога.

Тема 15. Культова діяльність в її праксеологічному вимірі.

Культ в контексті праксеології релігії як релігійне уявлення та догмати в діях. Праксеологічне значення культу. Молитовна (літургійна) практика як предметний вияв культової діяльності. Особливості молитовних практик християнських конфесій. Культова особливість як основа конфесійної диференціації. Культ як найбільш концентроване і наочне відображення сутності і специфіки віровчення будь-якої релігії. Зростання ролі національного чинника у релігійному культі. Молитва як провідна домінанта конфесії.

ПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ», ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА СПІВБЕСІДУ

1. Становлення і розвиток філософії релігії
2. Специфіка виникнення та формування предмету філософії релігії.
3. Становлення та розвиток філософії релігії (Б.Спіноза, Д.Юм, І.Кант, Г.Гегель, Г.Лессінг.
4. Місце філософії релігії в системі філософського знання та в структурі релігієзнавства. Структура філософії релігії.
5. Сутність і визначення феномену релігії
6. Проблема визначення сутності релігії. Становлення поняття “релігія” в історії культури.
7. Концептуальний підхід до релігії як специфічної цільності у філософії Нового часу «Філософія релігії» Г.Гегеля.
8. Л.Фейербах про сутність релігії.
9. Концепції релігії Д.Юма.
10. Погляди на природу релігії Б.Рассела і Л. Вітгенштейна.
11. Обмеженість марксистського тлумачення сутності релігії.
12. «Соціологічна» концепція релігії Е.Дюркгейма.
13. Релігійна віра, її сутність та особливості. Характерні риси релігії.
14. Релігія як культурний феномен. Аксіологічний та онтологічний аспекти аналізу релігії як культури.
15. Структура релігії і закономірності її змін
16. Внутрішня і зовнішня структура релігії.
17. Релігія як складне соціально-історичне явище, релігійний комплекс.
18. Релігійні погляди. Два рівні існування релігійних поглядів.
19. Релігійні почуття. Специфіка релігійних почуттів. Особливе місце почуття любові серед релігійних почуттів.
20. Культ як один із основних елементів релігійного комплексу. Особливе місце молитви в релігійному культі.
21. Релігійні організації.

22. Закономірності змін релігійної структури
23. Витоки релігії: багатоманіття їх концептуального визначення
24. Проблема витоків релігії. Концептуальне багатоманіття визначення витоків релігії.
25. Богословсько-теологічне розуміння витоків релігії.
26. Світські (філософські, історіософські тощо) уявлення про витоки релігії.
27. Ідея подвійності світу - головна риса релігійної свідомості
28. Подвоєння світу на природний і надприродний в релігії. Соціумні і гносеологічні умови релігійного подвоєння світу.
29. Проблема типологізації релігії.
30. Релігієзнавче осмислення категорій "природне" і "надприродне".
31. Еволюція доказів буття Бога.
32. Зміст основних філософських форм усвідомлення Бога: теїзм, деїзм та пантеїзм.
33. Надприродне як об'єкт релігійних переживань.
34. Істини буття Бога в релігії. Докази буття Бога
35. Ідея Бога як основоположні проблеми філософії релігії. Докази існування Бога.
36. Онтологічний доказ. Два заперечення Канта щодо онтологічного доказу.
37. Космологічний доказ. Версії космологічного доказу.
38. Телеологічний (доказ за задумом).
39. Основні філософські форми усвідомлення Бога: теїзм, деїзм і пантеїзм. Основні форми пантеїзму.
40. Сучасні спроби розробки доказу буття Бога.
41. Питання походження світу в релігії
42. Релігійна картина світу у розвинутих релігійних системах (іудаїзм, християнство, іслам). Сутність християнської концепції походження світу.
43. Формування наукової картини світу.
44. Взаємодія науки та релігії у створенні сучасної картини світу та його походження.
45. Релігійне витлумачення людини
46. Релігійне і наукове пояснення походження людини, їх особливості. Роздвоєння людини в релігійній свідомості на матеріальне земне і духовне надприродне начала.
47. Історія поглядів на походження і сутність людини.
48. Виникнення релігійної антропології. Вчення про душу, сенс і цінність життя - наріжний камінь релігійної антропології.
49. Релігійна концепція душі. Різні погляди на природу душі в теології.
50. Безсмертя душі у релігійній свідомості і концепція гріха.
51. Сутність первородного гріха в трактуванні християнських теологів.
52. Проблема смерті і безсмертя, її біологічні, соціально-культурні й світоглядні виміри.
53. Есхатологічна перспектива світу
54. Есхатологія як релігійне вчення.
55. Есхатологічні ідеї в релігійних вченнях.
56. Кінець світу і образ Антихриста.
57. Християнське вчення про Армагеддон, кінець світу і страшний суд.
58. Універсальний характер пророцтва про появу месії.
59. Вчення про Царство Боже в есхатології.
60. Інтерпретація Царства Божого у священних писаннях різних релігій.
61. Природа людини в релігійному витлумаченні.
62. Біблійна картина світу і людини.
63. Конфесійні особливості есхатологічних вчень.
64. Епістемологія релігії як форма філософії релігії.
65. Раціональний та емоційний аспекти богопізнання.
66. Специфіка ейдетичного пізнання.
67. Основні форми актуалізації релігії як знання.
68. Специфіка відображального відношення релігійного феномену.
69. Феномен релігії в епістемологічному зрізі

70. Особливості релігійного пізнання, його основні елементи і види.
71. Можливості пізнання феномену релігії. Поняття релігійної істини.
72. Віра як акт пізнавального процесу. Віра в когнітивній парадигмі.
73. Проблема пізнавального дуалізму (віра і розум).
74. Релігія як фактуальне знання: когнітивізм і нонкогнітивізм.
75. Відображальне відношення і власний зміст релігійного феномену
76. Релігійне відображальне відношення як гносеологічний феномен. Елементи відображального відношення.
77. Гносеологічна характеристика процесу формування релігійного світорозуміння.
78. Проблема богопізнання
79. Проблема богопізнання. Форми реалізації способів богопізнання. Можливості богопізнання.
80. Способи богопізнання. Апофатичний шлях осягнення Бога.
81. Катафатичний шлях пізнання.
82. Місце праксеології релігії в структурі філософії релігії.
83. Релігійна діяльність: сутність та форми вияву
84. Специфіка релігійної діяльності, її сотеріологічна орієнтованість. Християнська сотеріологічна доктрина.
85. Проблема дієвості віри. Віра і діяння. Практичне виправдання віри.
86. Проблема Бога в її праксеологічному вимірі.
87. Культова діяльність в її праксеологічному вимірі.
88. Культ в контексті праксеології релігії. Практичне значення культу.
89. Молитовна (літургійна) практика як предметний вияв культової діяльності.
90. Культова особливість як основа конфесійної диференціації. Молитва як провідна домінанта конфесії.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Академічне релігієзнавство: Підручник / За наук. Ред. А. Колодного. – К., 2000.
- Аринин Е. Философия религии. Принципы сущностного анализа. – Архангельск, 1998.
- Бергсон А. Два источника морали и религии. - М., 1990.
- Бердяев Н. О назначении человека. - М., 1993.
- Богачевська І.В. Християнська нарративна традиція: методологія філософсько-релігієзнавчого дослідження. – К., 2005.
- Бодак В. Релігійна обрядовість в її соціальних реаліях. - К., 2000.
- Брук Дж. Х Наука и религия: историческая перспектива. – М., 2004.
- Вебер М, Протестантська етика і дух капіталізму. - К., 1994.
- Войно-Ясенецький В.Ф. Наука и религия. Дух, душа, тело. – Ростов-н-Д., 2001.
- Гегель Г. Философия религии. В 2-х томах. - М., 1977.
- Губман Б. Современная католическая философия. - М., 1988.
- Гульга А.В. Философия религии Гегеля / Вст. ст. Гегель Г. Философия религии. – В 2-х т. – Т. 1. – М., 1976.
- Дейвіс Б. Вступ до філософії релігії. – К., 1996.
- Джемс У. Многообразие религиозного опыта. - СПб, 1992.
- Догматическое богословие. – М., 1994.
- Жильсон Э. Философ и теология. – М., 1995.
- Зарубежные концепции философии религии. - М., 1977.
- Зеньковский В. Основы христианской философии. - М., 1992.
- Іван Павло II. Віра і розум. - К., 2000.
- Катехизис. -К., 1991.
- Кимелев Ю. Современная философско-религиозная антропология. - М., 1985.
- Кимелев Ю. Философский теизм. - М., 1993.
- Кимелев Ю.А. Философия религии. - М., 1998.
- Колодний А.М. Феномен релігії. – К., 1999.

- Левицкий С.А. Трагедия свободы. - М., 1995.
- Литтл Брюс А. Религиозная эпистемология. - Симферополь, 1996.
- Лютер М. Время молчания прошло. Избр. произведения. 1520-1526 гг. - Харьков, 1994.
- Ляхович Д. Лекції з метафізики. - Львів, 1995.
- Маклин Г. и др. Очевидность сотворения мира. - М., 1993.
- Мень А. Истоки религии. - М., 1991.
- Митрохин А. Философия религии. - М., 1994.
- Михаил (Мудьюгин), архиепископ. Введение в основное богословие. - М., 1995.
- Молоков В. Философия современного православия. - М., 1968.
- Моррис Г. Библейские основания современной науки. - СПб., 1995.
- Никонов К. Антропологическое обоснование религии. - М., 1989.
- Олдак П.Г. Теогносеология: мировосприятия в рамках единения науки и веры. - Новосибирск, 1994.
- Паскаль. Думки про релігію. - Львів, 1995.
- Пивоваров Д.В. Философия религии: Уч. пос. – М.; Екатеринбург, 2006.
- Попов М.В. Філософія релігії: Навч. посібник. – К., 2007.
- Пщаловский Т. Принципы совершенной деятельности (введение в праксеологию). - К., 1993.
- Тиллих П. Систематическое богословие. - СПб, 1998.
- Томпсон М. Философия религии. – М., 2001.
- Трубецкой С. Заметки о философии религии // Вопросы философии. - 1995. - № 2.
- Флоренский П. Столп и утверждение истины. - М., 1990.
- Флоровский Г. Пути русского богословия. - Париж, 1996.
- Франк С.П. Непостижимое. Онтологическое введение в философию религии // Сочинения. - М., 1990.
- Фрейд З. Психоанализ: Религия. Культура. - М., 1992.
- Черній А. Онтологія духовності. - К., 1996.
- Шлейермахер Ф. Речи о религии. - К., 1994.
- Элиаде М. Священное и мирское. - М., 1994.
- Юнг К. Архетип и символ. - М., 1991.